

port-elem, a politikai bírálat és ironia könnyedsége. De a *Krakatit*, a *Továřna na Absolutno* (Az A. gyára) után mély lirizmus gyöngyözik Csapek új regényeiben. Az emberi sors lélektani elemzéséhez nyúl az író, egy és ugyanazt az emberi valót megvilágítja a megfigyelés minden oldaláról, s ahol kibuggyan az íróból a közvetlen magyarázó: ott meleg szeretet áramlata veszi körül a magárahagyott figurát. Így látható ez a *Hordubalban*, a *Meteorban* és az *Egy mindennapi élet* című regényében. E hosszabb epikai művekhez gondoljuk oda Csapek novelláit, apró rajzait, a realista gyakorlat finom lelki analízissel párosuló alkotásait. Dickens és Chesterton humorára ismerünk itt vagy ott, érezzük az író jól iskolázott biztos tudását, módszerét, de a cseh szövegből megfog valami ezen felül is, amit a (magyar) fordításokból kevésbé érzünk: a stílus tömör tisztasága és a nemzeti ízű humornak éppen e stílus-sajátosság révén való megnyilatkozása. Csapek írói fejlődésében nagy stílus-fejlődés is volt, amit teljes formájában csak a cseh nyelv ismerője értékelhet igazán. Mondatai arányosságuk, világosságuk révén a legjobb cseh mondatok. A cseh szórend természetességét és könnyedségét Csapek hajlékony nyá tette a modern ember egész érzékeléskészsége számára. A nyelvi forma kezelése egyre jobban jellemezte ezt a cseh író. Kiválogatta magának a lényeges elemeket a nyelv kincseiből is, racionális lelkületének póztalan valóság-érzékelésével. Azt hiszem, nem tévedek, ha azt mondom, hogy Karel Csapek a cseh szellem legteljesebb visszahatása a háború utáni Európa valamennyi szellemi megnyilatkozására. De nemcsak ez, hanem a nemzet felé is abszolút érték: a legfőbb nemzeti tulajdon, a nyelv királya. S lehet-e író, lehet-e szellemi lény több ennél?

Ü D V Ö Z L E T E K

Irta: KAREL CSAPEK

„Ezt a csodálatos novellát a Lidové Noviny karácsonyi száma hozta — aznap halt meg Csapek. A novella azóta a világ minden tájára eljutott, hadd olvassa a magyar közönség is“, — írja kíséző levelében a cseh-magyar szellemi közeledés élharcosa, a kitűnő fordító, Antonin Straka. Am ugyanebben a levelében ír egyebet is: „Közben Kassán a magyarok a házunkon lerombolták és összetörték a márványtáblát, amelyet Atyám emlékének emeltek az ottani szlovák kultüregyesületek“.

Közzétettük ezeket a fordításhoz csatolt sorokat, hogy a jó magyar szellemiség s a Korunk olvasóinak sajnálkozását tolmácsoljuk a türelmetlenség e barbár cselekedete fölött. (A szerk.)

Az ember sok mindenfélét gondol az egyes nemzetekről s nem mindig olyat, amivel az illető nemzet eldicsekedhetne; hiába, ez már szokás, hogy az ember mintegy azonosítja az országot s a nemzetet a politikájával, rendszerével, kormányával, közvéleményével, vagy ahogy már az efféléket hívják. De másvalami egy nemzetet valahogy szemléltetően elképzelni; ezt senki nem tudja csak úgy kigondolni, vagy feltenni magában; magától merül fel bennünk visszaemlékezés valamire, amit láttunk s ez rendszerint valami teljesen véletlen és közönséges dolog. Tudja Isten, ez és nem más apró élmény marad oly különös élenken az emlékezetünkben;

egyszerűen elég, ha tegyük fel Angliára gondoltok s abban a pillanatban felelevenedik elöttetek.

Én ugyan nem tudom, hogy mi elevenedik fel ti elöttetek s hogy egyáltalában gondoltok-e valamire; de nálam felmerül egy kis piros kenti ház képe. Semmi nem volt rajta s alig egy pillanatra láttam a Folkestone-ból Londonba robogó vonat ablakából. Voltaképpen a sok fa miatt alig láttam a házat; a kertben egy öreg ur vágta ollójával az élő sövényt, amelynek a tuloldalán szép egyenes uton kerékpározott egy leány. Semmi több. Azt sem tudom, helyes kislány volt-e; az öreg ur talán a helyi lelkész volt, esetleg egy nyugalomba vonult kereskedő. De ez is mellékes. A háznak magas kéményei voltak s fehér ablakai, mint minden piros háznak Angliában. Többet nem tudok róla mondani. De mégis, valahányszor kimondom a szót „Anglia“, élénken látom ezt a közönséges kenti kis házat, az öreg urat a kertészollóval a kezében s a komolyan taposó leányt a kerékpáron s egy kicsit feltámad bennem az Anglia utáni vágy. Láttam ott sok egyebet is, mondjuk várakat, parkokat és kikötőket, láttam a Bank of Englandot, a westminsteri apátságot s minden történelmi nevezetességet, de mindez nem jelenti számomra az egész Angliát. Az egész Anglia csak az a naiv kis ház a zöld kertben az öreg urral s a kerékpározó leánnyal. Hogy miért, nem tudom; csak mondom úgy, ahogy van.

*

Vagy ha Németországot akarom magamban elképzelni, egy svábföldi régi vendégfogadóra gondolok. Nem tehetek róla, hogy az nem a potsdami kapu, sem a katonai parádé: abban a vendégfogadóban életemben nem voltam, csak láttam a vonatból valahol Nürnberg mögött. Este volt s nem lehetett ott látni egy lelket sem; s az a vendégfogadó magas volt és terpeszkedő, mint a templom egy tenyérynél helyen összezsúfolt játékszerű kis városban. Előtte orgona viritott s a bejáróhoz kőlépcsők vezettek. Szinte nevetségesen komoly és széles volt és tiszteletreméltó; valahogyan kotlóstyukra emlékeztetett, amely csendesesen szunyókál meleg fészken. Igaz, láttam Németországban egyéb, feltünőbb és németebb dolgokat is, mint az a régi Schwabacherü Gasthaus; láttam ott városokat, dombokat, emlékműveket, de mindezek előtt ez a tisztesen terpeszkedő vendégfogadó viszi el a pálmát; nem tudom miért, de számomra ez Németország.

*

Vagy vegyük például, mi mindent képzelhet el az ember magának, ha Franciaországra gondol. Az én eltörölhetetlen benyomásom ez: párizsi ucca, valahol egészen a városszélen, a vámvonalon; a zöldségek kertek között még van néhány vendéglő és benzinkut. A vendéglő előtt, amelynek bádogereszén az Au rendez-vous des chauffeurs felirat olvasható nehéz, kétkerekű talyiga áll szőke, normandiai parasztlóval; a paraszt bő, kék ujjasban, szalmakalappal a fején, lassan szűrcsöli a vendéglő előtt világos borát a vastagfalú üvegből. Ennyi az egész, semmi több nem történik ott; csak a nap izzik krétaszerű fehér keménységben s a rózsaszínű paraszt kék ujjasban iszogatja borát. Nem tehetek róla: ez Franciaország.

*

Avagy Spanyolország, ez meg egy kávéház a Puerta del Sol-on; a szomszédasztalnál ül egy feketehajú anyuka, fekete ruhában, karjain feketeszemű babát ringat, kis gömbölyű fejcskével, ünnepélyesen komoly fekete kukucssal; az apuka fekete sombreroval a nyakában lelkesen és

pajkosan hunycrit a feketeszemű bájos apróságra. Nincs az egészen semmi, ilyen a vándor mindenütt a világon láthat; de odalenn, tudjátok, az anyukák inkább Madonnaszerűek, az apukák harciasabbak s a csöppségek inkább titokzatos játékszerek, mint bárhol másutt a világon. Bizony, ha Spanyolországról olvasok, vagy hallok, nem látom az Alhambrát, sem az Alcazart, hanem azt az ünnepélyes csöppséget a feketehaju Madonna ölében.

*

Vagy Olaszország: az ember elképzelné a Colosseumot, a piniákat, Vezuvot vagy mit, pedig dehogyis. Egy kis vonat, döcögő személyvonat, gondolom Orvietoból Rómába; éjszaka van már s az ember előtt alvó munkás ül, göndör kobakja nehezen és tudattalanul himbálódzik. S akkor a talján felébredt, szuszogott, praclijával megtörölte a szemeit s valamit motyogott feléd, emlékszel-e? Te nem értetted meg s nem volt hozzá bizalmad; erre az lassacskán a zsebébe nyult, kivett egy darab papírba csomagolt sajtot s természetes mozdulattal feléd nyújtotta, hogy vágj belőle egy darabot. Ott az a szokás járja. Mit tegyek: az a durva kéz a karaj juhsajttal, számomra ez az egész lekicsinyített Olaszország.

*

Tudom, most szörnyen messze az ut nemzettől nemzetig s az ember sok mindent gondol; igaz, sokakra haragszik s azt mondogatja, hogy soha, soha nem fogja elfelejteni, ami történt; de kérek titeket, mit mondhatunk erre a sohasem ismert távolságra és idegenségre? S azután az ember mondjuk Angliára gondol s egyszerre meglátja maga előtt a kenti piros házikót; az öreg ur még mindig nyirja ollójával a sövényt s a leány egyenesen s vidáman tapossa a kerékpár pedálját. S látod, voltaképpen üdvözölni szeretnéd őket. How do you do? How do you do? Ugy-e szép idő van? Yes, wery fine. — No lám, megvolt s könnyebbnek érzed magad. Most felmehetnél a kőlépcsőn abba a sváb vendégfogadóba, kalapodat a fogasra akasztanád s köszönnél: Grüss Gott, meine Herren. Megismernék, hogy idegen vagy, kissé csendesebben beszélgetnének az asztaluknál s időnként fürkészve vizsgálgatnának tégedet. De ha meglátnák, hogy korszod fenekét éppugy a piros asztalterítőbe törled, mint ők, kevésbé lennének bizalmatlanok s megkérdenék: Woher, woher, mein Herr? — Aus Prag. — So, so, aus Prag, csodálkoznának; az egyik közülük azt mondaná, hogy egyszer már volt Prágában. Harminc évvel ezelőtt. Eine schöne Stadt, mondaná s te mégis csak egy kicsit megörülnél ennek. — Vagy megállnál az Au rendez-vous des chauffeursnél; a paraszt a kék ujjasban sápadt borának utolsó kortyait hörpintgeti s tenyerével törli a bajszát. Fait chaud, mondanád. A votre santé. A la votre, mondja a paraszt: voltaképpen nincs több mondanivalód, legfeljebb ha hozzátennéd: Nem, mon vieux, magára igazán nem haragszom; hátha még együtt meginnánk egy pohárral? — S azután kancsalithatnál a spanyol babára; rádmeresztene komoly és ünnepélyes kukucsait, a feketehaju Anyuka egyszerre még Madonnaszerűbb lenne s a caballero apuka kalappal a nyakában valamit spanyolul mondana feléd, nem értenéd meg. Nem baj, nem baj; a lényeg, hogy a babát nem ijesztetted meg. És még le kell kanyaritanod egy harapást abból a juhsajtból. Grazia, grazia, motyogod telt szájjal s cserébe cigarettát kínálsz. Semmi több; nem kell ahhoz isten tudja mit összebeszélni, hogy az emberek jól megférjenek egy-

mással.

De mit tegyünk, ha oly messze az ut az egyik nemzettől a másikig; mindnyájan mindinkább egyedül vagyunk. Már a legszívesebben sohasem huznád ki lábadat a házadból; inkább becsukni a kisajtót, bezárni az ablaktáblát s most utánunk az özönviz. Nekem már senkihez semmi közöm. S most bezárhatod a szemedet s halkán, egészen halkán mondhatod: How do you do, kenti öreg ur? Grüss Gott, meine Herren. Grazia, signor. A votre santé.

KISS LÁSZLÓ: VERSEK

TEMPLOMBAN

*Még zeng a szótól a barok,
áldón terül ránk két marok.
Az oszlopkarcsu talpazat
alatt a lelkész elhaladt.
Jóságosan szól erre-arra,
majd egy ajtón beugrik balra
a sekrestyébe. Nem palástolt
hévvél levetni a palástot.*

*Mi álmodozva, félve, dőre
szemekkel néztünk a tetőre.
Az Ur, lehet, ott fent, hol kőiv
magaslik, ott ül s ellenőriz...
Könnyű a papnak! Hajh, elvégre
köszön s bemegy a sekrestyébe.*

*De az ajtónál pléhből készen
lapit a persely a penészen
s jaj, kinek utja arra léssen,
elkárhozik végleg, egészen,
ha csörögve — hogy mind, mind lássák
nem váltja meg rut távozását.*

SORS

*Paraszt. Itt,
kint
áll a kapuba.
Ámul,
bámul
az utilapura.*

*En
lépek
el
előtte
s kérek,*

*mint koldusok,
alázatos
cselédek.*

*Paraszt.
Adj
abból
a nyugalomból,
amivel állsz a kapuba
s ámulsz,
bámulsz
az utilapura.*